

Przemoc w mass mediach a agresja u dzieci w wieku przedszkolnym.

Wpływ scen przemocy w programach telewizyjnych i filmach na zachowania agresywne dzieci

Często przyczyn okrucieństwa i agresji współczesna pedagogika poszukuje między innymi w zjawiskach kultury. Szczególną formą współczesnej kultury są środki masowego komunikowania się, wśród których telewizja zajmuje czołowe miejsce. W chwili obecnej człowiek może korzystać z wielu mass mediów. Podstawowe media to: - oprócz książki i prasy- film, radio, telewizja i Internet. Kontakt człowieka z tymi mediami, szczególnie zaś z telewizją, gdzie odbiorca może własnymi oczami zobaczyć wiele nie znanych mu obrazów i treści, które mają istotny wpływ na niego, oddziałuje znacząco na człowieka. Nowoczesne środki masowego przekazu nie tylko odtwarzają otaczającą nas rzeczywistość, ale również dowolnie ją kreują, bezpośrednio wpływając na odbiorcę i ten aspekt jest najważniejszy w rzeczywistym zdiagnozowaniu ich wpływu na proces wychowania.

W przeszłości to rodzice, wychowawcy i nauczyciele wychowując nas kształtowali naszą osobowość. Od połowy XX wieku do tego grona dołączyły kolejno radio, telewizja oraz komputery a wraz z nimi Internet. Dzięki rodzicom, świadomość ich pociech była kształtowana przez takie bezpośrednie czynniki jak: dobra książka czy - w przypadku tych zamożniejszych - wizyty w teatrze czy w operze. Bardzo ważną rolę odgrywały powszechnie uznawane autorytety moralne, specjaliści w swoich dziedzinach, ludzie opiniotwórcy. Obcując z tym wszystkim, człowiek mógł sobie wyrobić własne zdanie na każdy temat. Dziś jednak większość rodziców pochłoniętych pracą zawodową i swoimi problemami ma coraz mniej czasu dla własnych dzieci, na codzienne rozmowy z nimi. Żyjemy w czasach, w których świadomość społeczna jest nieomal w całości zdominowana przez środki masowej komunikacji.

A. Urbaniak w swoim artykule „Multimedia a wychowanie” w pewien sposób systematyzuje podstawowe mass media. Książkę i prasę wskazuje jako najstarsze środki masowego przekazu. Film wskazuje jako sztukę a także, środek masowego przekazu, zaś radio i telewizję jako najpotężniejsze środki masowego przekazu. Należy, dlatego też zgodzić się z twierdzeniem, iż „współczesny człowiek już od momentu nawiązania pierwszych kontaktów z otoczeniem zostaje wszczepiony w struktury masowej komunikacji i jej audiowizualnego

wyposażenia.”¹

Jak słusznie zauważa wielu uczonych, szczególnie media posługujące się przekazem żywego obrazu mają bardzo duży wpływ na proces wychowania. W przeciwieństwie do słowa pisanego czy też słyszanego, „obraz daje odbiorcy bardzo wyraziste komunikaty, których możliwości interpretacyjne są mniejsze niż przy odbieraniu komunikatów słownych. Rola słowa w epoce przekazu za pomocą obrazu ogranicza się do treści uzupełniających obraz. Samo korzystanie z mediów szczególnie elektronicznych jest ważnym faktem społecznym. Techniki przekazu informacji pozwalają nam uczestniczyć w wydarzeniach całego świata, są źródłem wiedzy, inspiracją i kształtują nasze postępowanie w aspekcie indywidualnym, rodzinnym i społecznym.”²

Kategoriami osób, które ulegają największemu wpływowi mass mediów w obecnych czasach są dzieci i młodzież. Dlatego też wszystkie podstawowe media starają się zainteresować te grupy swymi produktami. Kierują one do tej grupy dużą część swej produkcji. Ciekawa i atrakcyjna forma przekazu treści za pomocą mediów powoduje, że proces przyjmowania wiadomości jest przyjemny, łatwy i najczęściej dokonuje się mimowolnie. Media takie jak telewizja swoją powszechnością dotarły już do większości mieszkańców Polski. Należy przypuszczać, iż odsetek gospodarstw domowych, które nie mają telewizji mierzona jest w ułamkach procenta. Dlatego też, coraz częściej najlepszym przyjacielem dzieci i młodzieży staje się telewizor.

Telewizja w chwili obecnej uzyskuje dominujące miejsce w czasie wolnym rodziny. Fakt ten bezpośrednio wpływa na organizację życia rodzinnego. Ilość czasu spędzanego przed telewizorem powoduje, że dzieciom i młodzieży zmniejsza się ilość czasu na zabawę, sport, kontakty bezpośrednie z rodziną oraz kolegami czy też naukę. Sama możliwość korzystania z telewizji powoduje, iż, członkowie rodzin nie korzystają z innych dobrodziejstw kultury takich jak kino, teatr i inne. Niebłahy z punktu widzenia wychowawczego jest również wpływ telewizji na wzajemne kontakty członków rodziny. Długotrwałe oglądanie telewizji ogranicza bezpośrednie relacje, rozmowy o ważnych sprawach rodzinnych, o problemach szkolnych oraz dziecięcych potrzebach i pragnieniach.

Ważnym elementem jest kontrola rodziców oraz opiekunów nad dostępem podopiecznych do ww. mediów. Stałe monitorowanie przez rodziców czasu oraz oglądanych programów telewizyjnych, pozwoli im samym mieć duży wpływ na to, co dzieci oglądają w telewizji, jak długi czas spędzają przed nim. Rodzice muszą sobie uświadomić, że niekontrolowane

¹ A. Urbaniak: *Multimedia a wychowanie*. Wychowawca nr6/2000.

² G. Miłkowska: *Ostrożnie z telewizją*. Wychowanie w Przedszkolu nr8/2000.

korzystanie z mass mediów może w znacznym stopniu wpływać na podopiecznych. Należy również zwrócić uwagę na inny aspekt kontroli rodziców i opiekunów nad podopiecznymi. Rodzice i opiekunowie mogą traktować korzystanie z telewizji za element zastępujący ich bezpośrednie zaangażowanie w wychowanie podopiecznych. Na przykład brakiem pomysłu na zagospodarowanie czasu wolnego dzieci. Brak czasu wolnego rodziców na poprawne funkcjonowanie w rodzinie i wypełnianie swych obowiązków rodzicielskich i opiekuńczych z uwagi na konieczność załatwienia ważnych dla nich spraw, przede wszystkim zawodowych, daje możliwość podopiecznym, na niczym nie ograniczone korzystanie z dostępu do mediów. Jak stwierdziła M. Dąbrowska „oglądanie programów telewizyjnych w pewnym stopniu eliminuje sytuacje konfliktowe w rodzinie, ale nie wzbogaca jej życia”³. Słusznie zauważyła, iż ucieczka do oglądania programów telewizyjnych pozwala skutecznie odizolować się dziecku od reszty rodziny – przy założeniu, iż ona nie będzie poddawała go skutecznej kontroli, a tym samym groźba wybuchu konfliktu zostaje oddalona. Takie jednak działanie a wręcz jego brak ze strony najbliższych pozwala na niczym nie skrepowany dostęp do pełni zasobów programów telewizyjnych.

Nieracjonalny odbiór programów telewizyjnych zawsze negatywnie oddziałuje na rodzinę. Ujemnie wpływa nie tylko na wykonywanie obowiązkowych zajęć przez jej członków. Wskutek intensywnej recepcji telewizji problemy rodziny przestają być bowiem przedmiotem rozmów, wymiany myśli oraz wspólnych doznań rodziców i dzieci. Ważnym jest również czas spędzany przed ekranem telewizora oraz sposób selekcji oglądanych programów. Na opiekunach dzieci spoczywa obowiązek kontroli tego, co one oglądają. Jeżeli rodzice nie ustalają swym pociechom reguł korzystania z telewizji, nie oglądają jej razem z nimi ani nie rozmawiają o oglądanych programach, prawdopodobieństwo ulegania dzieci wzorcom prezentowanym w telewizji jest bardzo duże. A ma to ogromny wpływ na ich obecne zachowanie i na to, jakimi ludźmi będą w przyszłości.

Dzieci i młodzież korzystając niekontrolowanie z telewizji bardzo szybko zauważają możliwość oglądania w telewizji programów przeznaczonych dla osób dorosłych. Pozostają pod ogromnym wpływem programów telewizyjnych. Są to przede wszystkim tzw. wpływy bezpośrednie, natychmiastowe, polegające na oddziaływaniu na emocje i uczucia.

Szczególnie mali widzowie głęboko przeżywają obrazy niosące ze sobą duży ładunek emocjonalny. Emocje są tym silniejsze, że często wspomaga je bogata wyobraźnia dziecięca oraz fakt, że dzieci w wieku przedszkolnym nie zawsze potrafią odróżnić to, co rzeczywiste,

³ M. Dąbrowska: *Telewizyjna fikcja a rzeczywistość w świadomości dziecka*. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze nr3/2000.

od fikcji. Bierna obserwacja, efektem której są nagromadzone różnorodne, przeważnie negatywne emocje, ujawnia się w psychice pod postacią lęków, zaburzeń snu, nadpobudliwości, drażliwości i agresji. W obecnych czasach filmy i programy telewizyjne raczej nie przekazują dzieciom i młodzieży pozytywnych, godnych naśladowania wzorów osobowych. Bez wątplenia wielką dawkę przemocy widzimy w filmach. Tutaj słaby (dobro) przegrywa, a silny (zło) zwycięża. Dzieci tworzą wizję świata, opartą na pozornych przesłankach. Nie dostrzegają jeszcze logicznego związku między faktami i zdarzeniami, tłumaczą obserwowane zjawiska w "magiczny sposób". Stworzona tą drogą fikcja staje się bliższa i bardziej zrozumiała, niż realne życie, tym bardziej, że jak wspomniałam dzieci często więcej czasu spędzają przed telewizorem, niż w kontaktach z otoczeniem społecznym: rodzicami, rodzeństwem, rówieśnikami, dorosłymi. Oglądając film, dzieci przyjmują dosłownie elementy wizualne i nie są zdolne doszukiwać się przenośni czy symbolu. Ważne jest dla nich to, co film pokazuje, a nie to, co się za prezentowanymi treściami kryje. Podziwiają mądrych i silnych bohaterów, ale nie potrafią wnikać w motywy ich działania. Ich oceny są powierzchowne. Szczególnie niepokojący jest fakt, że sceny agresji i okrucieństwa zaczynają być stałym elementem kreskówek dla dzieci. Brutalne kreskówki bezkrytycznie emitowane są przez stacje telewizyjne. Pokazują często skrajnie agresywny sposób postępowania bohaterów i rozwiązywania przez nich konfliktów. Dlatego też bardzo istotnym faktem jest by młodzież i dzieci podczas kontaktu z telewizją, oglądała programy przeznaczone dla nich, tzn. dostosowane do ich wieku i możliwości poznawczych. Ważnym jest by nie oglądały wyłącznie programów przeznaczonych dla widzów starszych. Należy stwierdzić, iż najbardziej zapamiętywanymi przez odbiorcę obrazami są obrazy zawierające przemoc oraz seks.

Oglądanie przemocy w telewizji ma duży wpływ na rozwój zachowań agresywnych. Należy sądzić, iż im więcej dzieci i młodzież ogląda scen przemocy, tym większe jest prawdopodobieństwo wystąpienie u nich agresji. Kontakt z drastycznymi scenami ma wpływ na ich psychikę, dostarcza wzorców patologicznych zachowań. Na przykład śmierć bohatera bajki nie boli i nie powoduje żadnych konsekwencji. W niektórych kreskówkach nie istnieją żadne kary za wyrządzenie krzywdy. Młodzi ludzie nieograniczenie korzystający z całego zestawu mass mediów, nie zdają sobie do końca sprawy, że świat, w którym żyją, różni się od przedstawionego im na przykład w bajkach. Zdziwieni są efektami swoich działań, bo przecież w kreskówce było inaczej. Uderzona osoba wstawała i szła dalej, nie miała żadnych obrażeń. Niejednokrotnie rzeczywistość okazuje się inna, czasem dramatyczna. W związku z tym coraz częściej w statystykach policyjnych czytamy o czynach przestępczych dzieci i

młodzieży popełnianych w konsekwencji nadmiernego wpływu agresji i przemocy na nie. Będących, elementem przyswojenia przez nich zachowań ich „bohaterów” jako rzeczy normalnej, społecznie akceptowanej i nie niosących za sobą żadnych konsekwencji. Pokazywanie w nadmiarze scen przemocy bez prezentowania pozytywnych aspektów rzeczywistości zdaniem M. Sokołowskiego „prowadzi do kreowania nierzeczywistego obrazu świata, do powstania przekonania u widza o normalności i powszechności zachowań agresywnych w stosunkach międzyludzkich”⁴.

Inne szkodliwe wpływy telewizji w okresie rozwojowym to: zaburzenia komunikacji, gdyż jak pisze M. Sitarczyk „dialog z ekranem jest jednostronny, oderwanie od realnego życia poprzez wypełnianie go treściami telewizyjnymi, zniekształcenie wyobraźni i aktywności twórczej, gdyż gotowe rozwiązania zachęcają do odtwarzania, a nie tworzenia”⁵.

Zaobserwować można także upośledzenie prawidłowej wymowy, szczególnie u tych dzieci, które często oglądają filmy video (w trakcie ich emisji nakładają się dwie warstwy językowe). Inne problemy to kształcenie podatności na sugestię i bezkrytyczność, niebezpieczeństwo kształtowania się niewłaściwych postaw i stereotypów, zachowań agresywnych, fobii, lęków, związanych z treściami oglądanych programów telewizyjnych. Coraz częściej słyhać zarzuty, że telewizja upowszechnia wśród najmłodszych antyspołeczne wzorce zachowań, uczy egoizmu, bierności i konsumpcyjnego stosunku do życia. Jak pisze M. Miłkowska „siłę oddziaływania telewizji można tłumaczyć specyfiką przekazów telewizyjnych. Przekazy te są: jednokierunkowe, powszechne (mają szeroki zasięg oddziaływań), charakteryzuje je nieodwracalność zdarzeń, dominacji obrazu nad słowem i duże zagęszczenie informacji w czasie”⁶.

Efektom zbyt długiego siedzenia przed telewizorem mogą być wady postawy, takie jak: okrągłe plecy, zapadanie klatki piersiowej, spadek pojemności płuc, skrzywienie kręgosłupa. Dochodzi do tego jeszcze przeciążenie narządów zmysłów, wzroku, słuchu oraz ogólne zmęczenie organizmu wywołane migotaniem i pulsowaniem ekranu telewizyjnego.

Ciekawym innym negatywnym zjawiskiem, zagrażającym funkcjonowaniu rodziny, jest stały wpływ reklam telewizyjnych na kształtowanie gustów i potrzeb współczesnego widza. Szczególnie intensywnie reklamy oddziałują na dzieci. Wyznaczają dziecięcą modę, są elementem stymulującym ich pragnienia, marzenia czy oczekiwania, których rodzice nie mogą spełnić. Dzieci często wymuszają na dorosłych zakup zabawek nie dlatego, że im się

⁴ M. Sokołowski: *Ekrany agresji*. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze nr1/1999.

⁵ M. Sitarczyk: *Telewizyjny styl życia w opinii dzieci i rodziców*. Wychowanie w Przedszkolu nr7/1999.

⁶ M. Miłkowska: *Ostrożnie z telewizją*. Wychowanie w Przedszkolu nr8/2000.

bardzo podobają, ale ze względu na prestiż, jaki mogą dzięki nim osiągnąć w grupie rówieśniczej.

Niektórzy rodzice i wychowawcy wprowadzają zakazy w korzystaniu z telewizji przez dzieci. Jednak często wywołuje to odwrotny efekt. Jak wiadomo wszystkim, zakazany owoc smakuje jeszcze bardziej. Dziecko skosztuje zapewne tego owocu u kolegi lub koleżanki.

Nie można, więc całkowicie pozbawiać dziecka przyjemności korzystania z tego dobrodziejstwa. Przy zachowaniu pewnych warunków dziecko może wynieść wiele korzyści z oglądania programów telewizyjnych. Do tych warunków należy zaliczyć przede wszystkim: dostosowanie programu do możliwości intelektualnych i emocjonalnych dziecka, kontrolowanie czasu oglądania, omówienie i interpretowanie oglądanych treści. Tylko świadome i właściwe organizowanie obcowania dziecka z telewizją wpływa pozytywnie na rozwój wszystkich sfer jego psychiki: poznawczej, emocjonalnej, społecznej i moralnej. Kontrolowanie przez dorosłych członków rodziny oglądania telewizji może zniwelować negatywne wpływy mediów.

opracowanie : Anna Belec